

WASSERBÜFFELWEIDEN LAINSITZNIEDERUNG

Wilder Fluss und sanfter Büffel

Die Lainsitzniederung / Lužnická nížina

Das Naturschutzgebiet

Nationaler und internationaler Schutz! Im Jahr 2000 wurde die Lainsitzniederung zwischen Gmünd und der tschechischen Grenze zum Naturschutzgebiet erklärt. Damit setzte man einen entscheidenden Schritt zur nachhaltigen Sicherung der besonderen Wildfluss- und Auenlandschaft sowie zur Erhaltung einer durch Wiesenbewirtschaftung geprägten Kulturlandschaft. Die enorme Bedeutung dieser Flusslandschaft belegt der zusätzliche länderübergreifende Schutzstatus. So ist das Naturjuwel Teil der Europäerschutzgebiete „Waldviertler Teich-, Heide- und Moorlandschaft“ (FFH-Gebiet) und „Waldviertel“ (Vogelschutzgebiet) sowie Teil des Ramsargebietes „Teich-, Moor- und Flusslandschaft Waldviertel“. Außerdem schließt es direkt an das tschechische UNESCO-Biosphärenreservat Trebonsko an.

Eine Flusslandschaft der Superlative! Das 135 ha große Naturschutzgebiet erstreckt sich von Gmünd bis zur Staatsgrenze bei Breitensee. Die etwa 7 km lange außergewöhnliche Flussstrecke zählt laut der Initiative „Lebende Flüsse“ zu den wertvollsten Flussverläufen Österreichs. In dem bis zu 500 Meter breiten und teilweise 9 Meter tiefen Talboden kann der Tieflandfluss frei und ungehindert mäandrieren. Eine derartig uneingeschränkte Freiheit ist eine ausgesprochene mitteleuropäische Besonderheit.

Flächenankauf für den Hochwasserschutz! Circa 70% des Schutzgebietes wurden von der Republik Österreich angekauft und in das öffentliche Wassergut im Sinne des passiven Hochwasserschutzes als Überschwemmungsflächen übernommen. Hier soll sich der Fluss weiterhin frei entfalten können.

Wildnis und Kulturlandschaft! Als Zielvorstellung wurde das Gebiet laut Verordnung in eine Naturzone (52 ha), eine Naturentwicklungszone (7 ha) und eine Managementzone (76 ha) unterteilt. Die Naturzone ist ein Bereich, in dem keine Eingriffe vorgesehen sind. Die Natur soll sich hier ungehindert entwickeln und entfalten können. Hauptbestandteile dieser Zone sind der Fluss, Altarme, Flutmulden, naturnahe Hangwälder, Feuchtbrachen und Auwaldreste. Die Naturentwicklungszone ist als Übergangszone gedacht. Nach einmaligen Pflegemaßnahmen (z.B. Fichtenforstumschwund) gehen diese Bereiche in die Naturzone über. In der Managementzone ist die Offenhaltung der Kulturlandschaft vorrangiges Schutzziel. Die Wiesenbewirtschaftung erfolgt, so möglich, in Abstimmung auf schützenswerte Zielarten wie Wachtelkönig, Weißstorch, Sumpfschrecke oder Ameisenbläulinge.

Unverbaute Lainsitz in intakter Flusslandschaft – bereits eine Seltenheit in Österreich! Neuzustand Lužnice v neporušené krajinné – v Rakousku již vzácnost!

Chráněná krajinná oblast

Národní a mezinárodní ochrana! V roce 2000 se Lužnická nížina mezi Gmündem a českou hranicí stala chráněnou krajinnou oblastí. Toto byl rozhodující krok, k trvalému zajištění této zvláštní říční a luční krajiny a k zachování kulturní krajiny vzniklé obhospodařováním luk. Ten enormní význam této říční krajiny ukazuje i její přeshraniční ochranný status. Tento přírodní klenot je součástí Evropských chráněných oblastí „Waldviertler Teich-, Heide- und Moorlandschaft“ (FFH-oblast) a „Waldviertel“ (významné ptáčí území).

Říční oblast superlative! Tato 135 ha velká chráněná krajinná oblast se rozléhá od Gmündu až ke státní hranici u Breitensee. Ten zhruba 7 km dlouhý říční úsek patří dle iniciativy „Lebende Flüsse“ (Živé řeky) k nejnejnějším řekám Rakouska. V až 500 metrů širokém a částečně až 9 metrů hlubokém říčním údolí může podzemní část řeky bez zábran meandrovat. Tato volnost je vysloveně středoevropskou zvláštností.

Nákup pozemků a ochrana proti povodním! Zhruba 70% této chráněné oblasti bylo skoupeno Rakouskou republikou a pro pasivní ochranu proti povodním převzato do veřejného vlastnictví jako záplavové území. Zde se řeka má volně rozvíjet.

Divočina a kulturní krajina! Jako konečná představa se území podle předpisu rozdělilo v přírodní zónu (52 ha), zónu přírodního rozvoje (7 ha) a zónu manažované (76 ha). Přírodní zóna je úsek ve kterém se neplánují žádné zásahy. Zde se má příroda volně vyvíjet a rozvíjet. Hlavními částmi této zóny je řeka, její stará ramena, přílivová úžlabí, přírodní zalesněné svahy, vlhké úhory a ostatky lužního lesa. Zóna přírodního rozvoje je zóna přechodnou. Po jednorázových úpravách (např. přeměna smrkového lesa) se z těchto úseků stává zóna přírodní. V zóně manažované je nezalesnění této kulturní krajiny přednostním cílem. Obhospodařování luk se dle možností vykonává s ohledem na ochranyhodné druhy jako chrástal polní, čáp bílý, saranče mokřadní nebo modrásci.

Lužnice – divoká řeka

Nezkrotitelná a divoká! Lužnice je z mnoha hledisek neobyčejná. Nevteká do Dunaje, ale jako jediný tok Dolního Rakouska přes Vltavu a Labu do Severního moře. Je to řeka, která si svůj tok může vybrat sama aniž by vyrovňáváním a zpevňováním koryta lidmi byla nucena do umělého korzetu. Jako dolnorakouská senzace získává toto meandrové území severně od Gmündu větší význam, když se sleduje dalších 13 km říčního údolí až k Suchdolu. Tímto pohledem přes hranice vzniká středoevropská senzace nedotčeného toku o délce 18 km.

Povodně – puls údolí! Nejnápadnějším atributem Lužnice je její neomezená dynamika toku. Je příčinou kontinuálních změn celé mokřiny. Periodi-

Ungebändigte Flussdynamik - Flussschlingen (Mäandry) der Lainsitz. Nezkrocená dynamika řeky – zákruty meandry Lužnice

Die Lainsitz – der wilde Fluss

Ungebändigt und wild! Die Lainsitz ist in vielerlei Hinsicht außergewöhnlich. Sie entwässert nicht über die Donau, sondern als einziges Gewässer Niederösterreichs über Moldau und Elbe in die Nordsee. Sie ist auch ein Fluss, der sich seinen Lauf selbst suchen kann, ohne vom Menschen durch Begradigung und Uferbefestigung in ein künstliches Korsett gezwängt zu werden. Als niederösterreichische Sensation erlangt der unberührte Mäanderausschnitt nördlich von Gmünd eine weit höhere Bedeutung, wenn man zusätzlich die anschließenden 13 km Flussniederung bis tschechisch Suchdol betrachtet. Länderübergreifend ergibt sich die mitteleuropäische Seltenheit eines unangetasteten Fließgewässersystems von ansehnlichen 18 km Länge.

Hochwasser - Puls der Niederung!

Das hervorstechendste Merkmal der Lainsitz ist ihre ungehinderte Flussdynamik. Sie sorgt für kontinuierliche Veränderung im gesamten Feuchtgebiet. Die periodisch auftretenden Hochwasserereignisse - im Frühjahr zur Schneeschmelze und im Sommer nach Starkregen - sind der Motor für diese Dynamik. Riesige, erst vor kurzem abgeschnittene Flusschlingen, zeugen von der uneingeschränkt gestaltenden Kraft des Wassers. An Altarmen und Lahn sind alle Stufen der Verlandung zu beobachten. Kaum eines dieser Stillgewässer gleicht in Tiefe, Form und Vegetation dem anderen. Der Fluss verändert die Gestalt seiner Steilufer und Gleitufur unentwegt, Sandbänke gehen über in Flachwasserbereiche, hinter umgestürzten Bäumen entstehen tiefe Kolke.

Strukturvielfalt bedingt Artenvielfalt!

Sowohl die natürliche Gestaltungskraft der Wildflusslandschaft als auch die gegenwärtige Aufgabe der Ufergehölznutzung erzeugen die immens hohe Standort- und Strukturvielfalt. Das Vorkommen sehr vieler, meist stark gefährdeter Arten unterschiedlichster Pflanzen- und Tiergruppen belegt die Bedeutung solch ursprünglicher Flusslandschaften. Aus dem Pflanzenreich sorgen zum Beispiel die seltenen Schlammlingsfluren und Fluthahnenfuß-Gesellschaften für internationale Wertigkeit. Aus einer bemerkenswerten Anzahl schützenswerter Arten stechen ausgewählte Juwelen des Tierreichs hervor: der Fischotter, der Wachtelkönig (Foto rechts), der Eisvogel (Foto oben), das Bachneunauge, die Grüne Keiljungfer und die Sumpfschrecke.

Die Kulturlandschaft

Traditionelle Bewirtschaftung! Die Wiesen, Seggenbestände, vereinzelte Äcker sowie die Hang- und Auwälder der Lainsitzniederung wurden über viele Generationen vielfältig genutzt. Wiesen unterschiedlichster Feuchte und Nährstoffversorgung lieferten Futter und Streu für die Haustiere. Die nährstoffreichen Fettwiesen konnten bis zu viermal im Jahr gemäht werden. Bis zu zweimal nutzte man die nährstoffarmen bunten Halbtrockenwiesen der gehölzfreien steilen Hänge, die weniger ertragreich, dafür aber umso artenreicher waren. Nur einmal im Jahr, und zwar bei gefrorenem Boden, waren die sehr feuchten Wiesenbereiche sowie die dauerfeuchten Seggenflächen mähbar.

Hochwasser überfluten oft die gesamte Flussniederung. Povodně zaplavují celé říční údolí.

Eisvogel / Ledňáček

Wachtelkönig / Chřástal polní

cky se vyskytující povodně, na jaře při tání sněhu a v létě po silném dešti, jsou motorem této dynamiky. Obrovské, teprve nedávno odříznuté kličky řeky dokazují neomezenou tvárnou sílu vody. Na starých ramenech a hrázích jsou sledovatelné všechny stupně vývoje koryta nánosy. Tyto stojaté vody se téměř nikdy neshodují v hloubce, tvaru, vegetaci a podobě. Řeka stále mění podobu svých strmých a pohyblivých břehů, z písčín se stávají mělčiny, za polomem vznikají hluboké výmoly.

Mnohotvárnost složení způsobuje rozmanitost druhů! Nejen přirozená tvárná síla divoké řeky, ale i nynější nevyužívání pobřežního dřeva, vytvářejí velkou mnohotvárnost krajiny a její struktury. Výskyt mnoha, z většiny silně ohrožených druhů rostlin a zvířat, dokazuje význam takto nedotčeného porčí.

Z říše rostlin jsou například vzácná seskupení blatěnků vodní a lakašů vyzpívavého mezinárodní cennosti. Z pozoruhodného množství ochranyhodných druhů vynikají vybrané klenoty zvířecí říše: vydra říční, chrástal polní, ledňáček (foto nahore), mihule potoční, klitnatka rohová a saranče mokřadní.

Kulturní krajina

Tradiční obhospodařování! Louky, porosty šáchoru, ojedinělá pole a lužní a svažové lesy Lužnické nížiny byly přes mnoho generací nejrůzněji využívány. Louky různé vlhkosti a živinové hodnoty dodávaly krmivo a podestýlku pro domácí zvířata. Živinově hodnotné louky mohly být sekány až čtyřikrát do roka. Až dvakrát ročně byly využívány smíšené polosuché louky bezděřevnatých strmých svahů, které sice nebyly tak výnosné, za to ale bohaté na živošné a rostlinné druhy. Jen jednou ročně, a to při zmražené zemi, se dali posekat velmi vlhké části luk a porosty šáchoru.

Rozmanitost druhů na velmi malém území! Mnohotvárnost krajiny a druhů luk, namáhavě a často jen ručně obdělávaných, zajišťují nejlepší podmínky pro nesmírnou biologickou rozmanitost. Proto zde žije nespočet často silně ohrožených druhů nejrozmanitějších živočišných skupin: mnoho obojživelníků, ryb a savců, přes 120 druhů ptáků, 25 druhů sarančat, 29 druhů libel a 32 druhů motýlů.

Výkon ekosystému

Cenný výkon ekosystému – zcela zdarma! Výkon ekosystému označuje výkon nebo funkce, které přírodní ekosystémy plní pro lidi, často oklikou, a které námi proto většinou nebyvají vnímány jako přidaná hodnota. Zejména přirozené a ekolo-

Artenvielfalt auf engstem Raum! Diese Standort- und Wiesentypenvielfalt, meist mühevoll und oft nur von Hand bewirtschaftet, schaffte beste Bedingungen für eine enorme biologische Vielfalt. So findet man zahlreiche oft hochgradig gefährdete Arten unterschiedlicher Tiergruppen wie: viele Amphibien, Fische und Säugetiere, über 120 Vogelarten, 25 Heuschreckenarten, 29 Libellenarten und 32 Tagfalterarten.

Ökosystemleistungen

Wertvolle Ökosystemleistungen - gratis erbracht! Als Ökosystemleistungen werden Leistungen oder Funktionen bezeichnet, die naturnahe Ökosysteme für uns Menschen, oft über Umwege, erbringen und die vordergründig oft nicht als Mehrwert erkannt werden. Speziell naturnahe und ökologisch funktionsfähige Flusslandschaften weisen vielfältige und wertvolle Ökosystemfunktionen auf. Mit zunehmender Degradation dieser nimmt die Funktionalität jedoch mehr oder weniger stark ab. Die wichtigsten Ökosystemleistungen hängen mit der Rolle im globalen Wasserkreislauf und der Bedeutung für den Stofftransport zusammen. Für den Menschen halten die Fließgewässer und ihr Umland große und sich ergänzende Vorteile im Sinne von Ökosystemleistungen, die gratis erbracht werden, bereit. Oft erschließen sich diese Leistungen nicht und naturnahe Flusslandschaften werden als Wildnis oder nur als schwer zu bewirtschaftende Grenzertragsflächen mit minderm Wert und ohne Nutzen angesehen.

Klimarelevante Funktionen! Gerade vor dem Hintergrund des globalen Klimawandels gewinnen viele Ökosystemfunktionen und -leistungen von Flusslandschaften zunehmend an Bedeutung. Wesentliche ökologische Prozesse in diesen werden vor allem durch den Wechsel von Überflutung und Trockenheit bestimmt. Regulierung, Grundstückszusammenlegung und Drainagierung der letzten Jahrzehnte haben zu einem beschleunigten Wasserabfluss aus der Fläche geführt und die Wahrscheinlichkeit von Extremereignissen (Trockenheit und Hochwasser) erhöht. Wichtige Ökosystemleistungen fallen unter die Überbegriffe: Versorgungsleistungen (Trinkwasser, Nahrung), kulturelle Leistungen (Ästhetik, Information, Erholung) und Regulationsleistungen (Hochwasser, Klima, genetische Vielfalt, Kohlenstoffbindung). Naturnahe Flusslandschaften können durch folgende Funktionen in erheblichem Maß zur ökosystembasierten Klimaanpassung beitragen:

- Hochwasser aufnehmen und schadlos abführen
- starker klimatischer Ausgleich
- Rückzugsraum bei Trockenheit für feuchtliebende Organismen
- ausgleichende Wirkung auf den Landschaftswasserhaushalt und Sicherung von Trinkwasser
- Rückhalt von klimawirksamen Treibhausgasen (Kohlenstoffbindung)
- lineare Biotopverbundsysteme

Nutzen für uns alle! Naturnahe Flusslandschaften, wie hier die Lainsitzniederung, erfüllen nicht nur Naturschutzziele, sondern tragen indirekt dazu bei, uns Menschen bzw. unsere Lebensgrundlagen zu schützen.

gický funkční porčí krajiny vynikají mnohými hodnotnými funkcemi ekosystému. S jejich přibývajícím degradací těchto funkcí však víceméně ubývá. Nejdůležitější výkony ekosystému hrají roli v globálním oběhu vody a mají význam pro transport látek. Pro člověka mají toky a jejich okolí velké a doplňující se výhody ve smyslu výkonu ekologického systému, které nic nestojí. Často tyto výhody nevnímáme a proto vidíme přírodní toky jako divočinu nebo těžce obdělávatelné či nevyužitelné plochy nízké hodnoty.

Klimaticky relevantní funkce! Právě v souvislosti s globálními klimatickými změnami získávají funkce ekologického systému a výkonu porčí krajiny na významu. Zásadní ekologické procesy v porčí probíhají hlavně střídáním povodní a sucha. Regulace, slučování pozemků a odvodňování v posledních desetiletích způsobují rychlejší odtok a zároveň zvyšují pravděpodobnost extrémních událostí (sucho a povodně).Důležité výkony ekologického systému spadají pod pojmy: zásobovací výkon (pitná voda, potrava), kulturní výkon (estetika, informace, odpočinek) a regulační výkon (povodně, klima, genetická rozmanitost, vázání uhlíku).

- Povodně vstřebat a odvést
- Silné klimatické vyrovnávání
- Útočiště pro vlhkomilné organismy za sucha
- Vyrovnávací účinek obsahu vody v krajině a zajištění pitné vody
- Zadržování klimaticky účinných látek (vázání uhlíku)
- lineární spojovací systémy biotopů

Výhody pro nás všechny! Přírodní řeky a porčí, jako zde Lužnická nížina, vyplňují nejen cíle týkající se ochrany přírody, ale i nepřímo pomáhají chránit nás a naše životní potřeby.

Altarm – eine ehemalige Flusschlinge der Lainsitz. / Staré rameno – bývalá zákruta Lužnice.

WASSERBÜFFELWEIDEN LAINSITZNIEDERUNG

Wilder Fluss und sanfter Büffel

PASTVINY VODNÍCH BUVOLŮ LUŽNICKÁ NÍŽINA

Divoká řeka a jemní buvoli

Das Wasserbüffelprojekt / Projekt vodních buvolů

Warum Wasserbüffel als Landschaftspfleger?

Strukturwandel in der Landwirtschaft! Trotz unterschiedlicher Bemühungen und Projekten in den letzten Jahren ist festzustellen, dass vor allem für stadtnahe Flächen im Naturschutzgebiet Lainsitzniederung keine Bewirtschaftung mehr organisiert werden konnte. Viele Bereiche hier sind in traditioneller Form gar nicht mehr oder nur sehr schwer zu bearbeiten. Diese Problematik ist einerseits auf einen generellen Strukturwandel in der Landwirtschaft und andererseits auf geänderte Wirtschaftsweisen zurückzuführen. Die meisten bäuerlichen Betriebe in und um Gmünd wurden aufgelassen. Händische Bewirtschaftung oder die schwierige maschinelle Mahd der extrem feuchten Flächen finden nicht mehr statt.

Starke Vernässung der Überschwemmungsflächen! Zusätzlich ist in Stadtnähe eine starke Vernässung größerer Bereiche zu beobachten, wodurch die Wiesenbewirtschaftung durch Mahd weiter erschwert bzw. unmöglich gemacht wird. Diese Vernässungen sind auf extreme Hochwasserereignisse in der nahen Vergangenheit und den dabei erfolgten Sandablagerungen zurückzuführen. Aber auch die als Schutzziel definierte, natürliche Entwicklung der Ufergehölze - z.B. in den Fluss gestürzte Bäume - führt zu häufigeren höheren Wasserständen im Umland. Zu Hochwasserschutzzwecken neu errichtete Flussabschnitte haben das Gebiet zusätzlich zerschnitten und so auch die Bewirtschaftung erschwert.

Artenschwund durch Nutzungsaufgabe!

Als Folge dieser Entwicklung haben sich speziell auch im Projektgebiet monotone Brachflächen in Form artenarmer Großgrünflächen mit Rohrglanzgras, Wasserschwadern und Brennnessel etabliert. Typische Feuchtwiesengesellschaften sind verschwunden. Es ist dadurch ein Verlust an zum Teil geschützten Lebensraumtypen und dadurch auch ein deutlicher Rückgang an seltenen Arten verschiedener Tiergruppen eingetreten. Die biologischen Vielfalt auf diesen Flächen hat stark abgenommen. Wenn auch subjektiv, so stellt doch auch die Hochwasserthematik im Zusammenhang mit unbewirtschafteten, stadtnahen Flächen ein gewisses Konfliktpotential in der Bevölkerung dar. Auf Teilflächen sind das vermehrte Aufkommen von Einzelgehölzen und die Ausbreitung bestehender Gehölzbestände zu beobachten. Diese Entwicklung in den Überschwemmungsflächen kann zukünftig negative Auswirkungen auf die Abführung von Hochwässern haben.

Ohne Bewirtschaftung entwickeln sich artenarme Brachen. Bei obhospodařování se vyvíjejí neromantické úhory.

Proč buvoli jako ošetřovatelé krajiny?

Změna struktury v zemědělství! I přes různé snahy a projekty v posledních letech se ukázalo, že se hlavně pro město blízké plochy chráněné krajinné oblasti Lužnická nížina nepodařilo zorganizovat obhospodařování. Tradiční obhospodařování mnoha částí již není možné nebo je velmi těžké. Tato problematika vznikla za jedno kvůli obecným změnám ve struktuře zemědělství za druhé kvůli změněným způsobům obdělávání. Většina zemědělských podniků v Gmündu a okolí byla zavřena. Ani ruční ani strojní obdělávání a sekání těchto extrémně vlhkých ploch se již neprovádí.

Silné zavlážení záplavových ploch! K tomu je poblíž města silnější převlázení větších ploch, což sekání ztěžuje či dokonce znemožňuje. Tato převlázení jsou důsledkem extrémních povodní v blízké minulosti a s nimi souvisejícími nánosy písku. Ale i ten jako ochranný cíl definovaný přirozený rozvoj pobřežních dřevin způsobuje častější zvyšování okolní vody např. stromy padajícími do řeky. K ochraně proti povodním nově zřízené úseky řeky tuto oblast ještě více rozdělily a tím ztížily obhospodařování.

Vytrácení druhů zanecháním využití! Jako důsledek tohoto vývoje hlavně na území projektu vznikly úhory typy rákosité s chrastící rákosovitou, zblochanem vodním a kopřivami. Pro vlhké louky typické porosty vymizely. Důsledkem je ztráta částečně chráněných oblastí a s ní související pokles různých druhů vzácných chráněných zvířat. Na těchto pozemcích se tedy dá sledovat silný pokles biologické rozmanitosti. I když subjektivně, tak téma povodní v souvislosti s neobhospodařovanými plochami poblíž města má konfliktní potenciál u obyvatelstva. Na některých částech se vyskytují jednotlivé dřeviny nebo se již starší porosty rozšiřují. Tento vývoj by v záplavových oblastech mohl v budoucnu způsobit problémy s odvodem povodní.

Poptávka po alternativních konceptech!

S pomocí pasoucích se buvolů se má podřídit splnit ochranné cíle v chráněné oblasti. Na místě jednotlivých úhorů má zase nastoupit rozmanitý vlhký životní prostor pro spoustu druhů zvířat. Dodatečná turistická nabídka s pozorováním pastvin a dalšími atrakcemi v blízkosti.

Extensive Beweidung – ein neuer Ansatz im Naturschutz / Rozsáhlé pastviny – nový způsob ochrany přírody

Alternative Konzepte gefragt! Als Lösung für die angeführten Problemstellungen kommt die Beweidung mit Haus-Wasserbüffeln in Frage. Sie dezimieren den Aufwuchs und wandeln die Brachflächen in strukturierte Weideflächen um.

Seit Kurzem werden sie daher vermehrt als Landschaftspfleger in Feuchtgebieten in Europa eingesetzt. Wasserbüffel sind eine der wenigen Tierarten, die mit stark vernässten Weideflächen aufgrund ihrer großen und weit spreizbaren Klauen (geringes Einsinken) und ihrer Widerstandsfähigkeit gegenüber hier lebenden Parasiten zurecht kommen.

Mehrwert auf unterschiedlichen Ebenen! Mithilfe der Wasserbüffelbeweidung soll es gelingen, die naturschutzfachliche Zielsetzung für das Schutzgebiet zu erfüllen. Anstelle monotoner Brachflächen sollen wieder struktur- und artenreiche Feuchtlebensräume treten, die einer Vielzahl von Tierarten neuen Lebensraum bieten können.

Durch das zusätzliche touristische Angebot der Wasserbüffelweiden mit hohem Schauwert im Nahbereich bestehender Attraktionen wie dem Naturpark Blockheide wird die regionale Wertschöpfung gesteigert. Für den landwirtschaftlichen Bio-Partnerbetrieb bedeuten die einzigartigen Vermarktungsmöglichkeiten die Ausbildung von Alleinstellungsmerkmalen und eine generelle Stärkung des Betriebes. Die Beweidung reduziert den Bewuchs auf den Überschwemmungsflächen und hindert Gehölze an der Ausbreitung. Dadurch können diese ihre Aufgabe im Sinne des passiven Hochwasserschutzes optimal erfüllen.

Das Vorhaben/Projekt

Die Rahmenbedingungen! Träger des Projekts „Wasserbüffelweiden Lainsitzniederung“ ist die Stadtgemeinde Gmünd. Die Tierhaltung und das Weidemanagement übernimmt der landwirtschaftliche Bio-Partnerbetrieb Altmann-Kunes aus dem Bezirk Gmünd. Ein Großteil der Projektkosten wird aus Mitteln des Europäischen Landwirtschaftsfonds für die Entwicklung des ländlichen Raums und des Landes Niederösterreich getragen. Die Stadtgemeinde Gmünd beteiligt sich an den nationalen Mitteln. Zusätzlich konnten weitere finanzielle Mittel aus dem von der Stiftung „Blühendes Österreich“ initiierten Naturschutzwettbewerb „Die Brennnessel - Denn Naturschutz ist ka gmahe Wies'n“ lukriert werden.

Unsere Weideflächen! Auf drei Teilflächen mit einer Gesamtgröße von ca. 12 ha finden unsere Haus-Wasserbüffel einen perfekten Lebensraum in einer natürlichen und atemberaubend schönen Flusslandschaft vor. Durch die vorhandene Ausstattung mit Feuchtstellen und Stillgewässern können sich die Wasserbüffel - ihren ureigenen Bedürfnissen folgend - Suhlen anlegen und Bäder nehmen. Sollten die Weideflächen überflutet werden, stehen direkt anschließend ausreichend hochwassersichere und eingezäunte Bereiche zur Verfügung. Speziell für sehr trockene Perioden finden die Tieren jederzeit ausreichend Trinkwasser bei mobilen Tränken. Die gesamten Weideflächen sind durch Elektrozaune gesichert und abgegrenzt.

Weidemanagement! Die Haus-Wasserbüffel verbringen ungefähr ein halbes Jahr (April bis September) auf den Weiden im Naturschutzgebiet Lainsitzniederung. Bitte beachten Sie die Hinweistafeln bei den Zugängen, auf welcher der Teilflächen sich die Tiere aktuell aufhalten. In der kalten Jahreshälfte leben die Büffel bei unserem landwirtschaftlichen Bio-Partnerbetrieb im Offenstall mit ausreichend Auslauf. 12 Haus-Wasserbüffel - die Anzahl kann je nach Alter der Tiere variieren - werden auf den Weideflächen grasen.

Teilfläche der Weide Nord / Části severní pastviny

kém okolí, jako je přírodní park Blockheide, se zvyšuje regionální hodnota. Pro partnerský bio-zemědělský podnik tato marketingová možnost vývoje jedinečnosti znamená celkové posílení podniku. Pastva snižuje v záplavové oblasti množství porostu a brání dřevinám v šíření. Takto optimálně plní svůj úkol ve smyslu pasivní zábrany povodní.

Záměr/projekt

Základní podmínky! Nositelem projektu „Pastviny vodních buvolů Lužnická nížina“ je obecní úřad města Gmünd. Chov zvířat a správu pastvin převzme partnerský podnik biologického zemědělství Altmann-Kunes z okresu Gmünd. Větší část nákladů se bude hradit z prostředků Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova a z prostředků Dolního Rakouska. Okres Gmünd se podílí na národní části prostředků. Dodatečně se podařilo získat další finanční prostředky ze soutěže pro ochranu přírody „Die Brennnessel - Denn Naturschutz ist ka gmahe Wies'n“ organizovanou nadací „Blühendes Österreich“.

Naše pastviny! Na třech částech o celkové velikosti cca. 12 ha naši vodní buvoli naleznou perfektní životní prostor v překrásné přírodní krajině. Mohou si zde dle svého instinktu vytvořit bahňivé lázně na vlhkých místech či ve stojících vodách. Za suchých period naleznou dostatek vody u mobilních nápojek. Celá pastvina je ohraničená a zajištěná elektrickým plotem.

Správa pastviny! Domácí vodní buvoli tráví zhruba půl roku (duben až září) na pastvinách v chráněné krajinné oblasti Lužnická nížina. Prosím dbějte nápisů na informačních tabulích u vchodů, na které pastviny se zvířata aktuálně zdržují. V chladné polovině roku buvoli žijí u našeho partnerského bio-zemědělského podniku s otevřenou stájí a dostatečným výběhem.

12 vodních buvolů se bude pásat na pastvině, jejich počet se podle věku zvířat může odlišovat. Záměr je, zjistit správný počet zvířat pro danou nabídku potravy. Důležité je, aby chráněná oblast nebyla ani zarostlá ani vypasená. Z tohoto důvodu a k odhadnutí ale i odbornému posouzení následků pastvy na říční nížinu a zvolených ochranyhodných objektů byl zřízen doprovozní vědecký průzkum.

Ziel ist es, die entsprechende Anzahl an Tieren für das zur Verfügung stehende Futterangebot zu ermitteln. Entscheidend ist, sowohl eine Unter- als auch eine Überbeweidung der Naturschutzgebietsflächen zu vermeiden. Aus diesem Grund und auch zur Abschätzung und naturschutzfachlichen Bewertung der Auswirkungen der Beweidung auf die Flussniederung und auf ausgewählte Schutzgüter wurden wissenschaftliche Begleituntersuchungen eingerichtet.

Haus-Wasserbüffel (*Bubalus arnee f. bubalis*)

Verbreitung und Domestikation! Die Wildform des Wasserbüffels (*Bubalus arnee*) lebte in der nachheiszeitlichen Warmzeit (Holozän) in Süd- und Südostasien und wahrscheinlich bis in geschichtliche Zeiten in Mesopotamien. Heute existieren nur noch kleine Bestände in Indien, Bhutan, Nepal und Thailand. Der als eigene Art eingestufte Europäische Wasserbüffel (*Bubalus murrensis*) ist weltweit ausgestorben. Er kam bis zur Eem-Warmzeit (123.000-115.000) im Mittelmeerraum und Richtung Norden bis ins Rheintal vor. Die Domestikation des Wasserbüffels erfolgte vor ca. 5.000 bis 7.000 Jahren offenbar an mindestens zwei Orten: im Indusgebiet und in Südchina. Haus-Wasserbüffel werden heute in weiten Bereichen Südasien und im Norden Südamerikas gehalten. In Europa liegt ihr Verbreitungsschwerpunkt auf dem Balkan und in Italien.

Rassen und Unterarten! Generell lassen sich zwei Hauptgruppen domestizierter Tiere unterscheiden. Einerseits sind dies „Indische Flussbüffel“ mit stärker gebogenen und zum Teil eingerollten Hörnern. Tiere dieser Gruppe kommen im Westen bis Ägypten und Europa vor, wo sie im frühen Mittelalter eingeführt wurden und sich seither teilweise eigenständig entwickelt haben. Andererseits gibt es die Gruppe der „Sumpfbüffel“ aus China und Burma, deren Hörner gestreckter sind und damit mehr der Wildform gleichen. Klar definierte Rassen existieren nur in Indien und Pakistan.

Für Feuchtgebiete geschaffen!

Typische Lebensräume von Wasserbüffeln waren und sind Auen und andere Feuchtgebiete von den Tropen bis in die wärmegemäßigte Zone. Sie nutzen dabei sowohl Offenland als auch lichte Wälder.

Erstaunlicherweise sind vor allem tragende

Suhlen dienen der Abkühlung und dem Insektenschutz. Válení v bahně slouží ochlazení a jako ochrana proti hmyzu.

Kühe und Kälber sehr hitzeempfindlich. Grund dafür ist die geringe Anzahl von Schweißdrüsen. Die Tiere benötigen daher zur Abkühlung und zum Wohlbefinden unbedingt Wasserstellen (Suhlen) und Schattenplätze.

Verhalten und Nahrung! Wasserbüffel leben unter natürlichen Bedingungen in Herden bis zu 30 verwandten Tieren, die von einer Leitkuh angeführt werden. Jungbullen werden im Alter von zwei bis drei Jahren vertrieben und leben in Junggesellengruppen. Zu Kontakt mit weiblichen Tieren kommt es nur zur Paarungszeit. Im Gegensatz zu anderen Rinderrassen gelten Haus-Wasserbüffel als sehr umgänglich, teilweise sind sie sogar schreckhaft. Obwohl Wasserbüffel vor allem Grasfresser sind, verzehren sie auch gerne Wasser- und Röhrpflanzpflanzen. Durch eine effektive Verdauung können sie auch Nahrung geringerer Qualität mit hohem Rausfaseranteil gut nutzen.

■ Steckbrief	■ Popis
Haus-Wasserbüffel <i>Bubalus arnee f. bubalis</i> Wasserbüffel sind meist schiefgrau bis schwarz mit dunkler Haut und schütterem Fell. Oft befindet sich ein weißer Fleck am Kinn. Körpergröße, Hornstärke und -länge sind bei domestizierten Büffeln geringer als bei der Wildform. Die Hornzapfen sind im Querschnitt dreieckig. Die Wideristhohe der Bullen in Europa reicht bis 140 cm, das Gewicht bis 1000 kg; entsprechende Werte für Kühe betragen bis 130 cm bzw. 500-700 kg.	Buval domácí <i>Bubalus arnee f. bubalis</i> Vodní buvoli jsou většinou šedí až černí s tmavou kůží a řídkou srstí. Často mívají bílý flek na bradě. Velikost, tloušťka a délka rohů jsou u domestikovaných buvolů menší než u divokých. Rohy mají v průřezu tvar trojúhelníku. Výška v kohoutku je u býků v Evropě do 140 cm, hmotnost do 1000 kg; u krav do 130 cm a 500-700 kg.

Buval domácí (*Bubalus arnee f. bubalis*)

Rozšíření a domestikace! Divoká forma vodního buvola (*Bubalus arnee*) žila po poslední době ledové (holocén) v jižní a jihovýchodní Asii a nejspíš až do počátku našeho letopočtu v Mezopotámii. Dnes jich existuje už pouze malé množství v Indii, Bhútánu, Nepálu a Thajsku. Vodní buvol evropský (*Bubalus murrensis*), který byl klasifikován jako samostatný druh, již vymřel. Vyskytoval se až do Eemského interglaciálu (123.000-115.000) ve středomoří a směrem na sever až po rýnskou nížinu. Domestikace vodního buvola proběhla před zhruba 5.000 až 7.000 lety zjevně na nejméně dvou místech: v oblasti řeky Indus a v jižní Číně. Buvoli domácí se dodnes chovají ve velké části jižní Asie a na severu Jižní Ameriky. V Evropě jsou rozšířeni hlavně na Balkáně a v Itálii.

Rasy a druhy! Všeobecně se rozlišují dva druhy domestikovaných buvolů. Je to jednak buvol indický se silnější zahnutými a částečně stočenými rohy. Zvířata tohoto druhu se vyskytují na západě až po Egypt a v Evropě, kam se importovali v raném středověku a kde se částečně samostatně vyvíjeli. Potom to je buvol bažinný z Číny a Burmy, jehož rohy jsou rovnější a tím i stejné jako u divoké formy. Jasně definované rasy se vyskytují pouze v Indii a Pákistánu.

Jako děláni pro mokřinu! Typické životní prostředí buvolů byly a jsou louky a vlhké oblasti od tropů až po mírný pás. Zdržují se na otevřené krajině či v řídkých lesích. Kupudivi jsou právě březí krávy a telata velmi citlivá na teplo. Důvodem je malé množství potních žláz. Proto každodenně se schlazení a k blahu potřebují místa s vodou a stínem.

Chování a potrava! Buvoli žijí za přírodních podmínek ve stádech až po 30 ti příbuzných zvířatech, které řídí jedna z krav. Mladí býci bývají ve věku zhruba dvou až tří let odehnáni a žijí v malých mládenčích skupinách. Ke kontaktu s krávmi dochází pouze v době páření. Narozdíl od jiných druhů domácího dobytka jsou buvoli velmi přáteliví, z části dokonce bojovní. I když se buvoli živí hlavně trávou, tak nepohrdnou ani rákosem nebo vodními rostlinami. Díky efektivnímu trávení jsou schopni dobře využít i potravu nižší hodnoty s vysokým obsahem vlákniny.